

Motion till riksdagen 2017/18:4016

av **Camilla Waltersson Grönvall och Anders W Jonsson (M, C)**

med anledning av prop. 2017/18:156 Ny lag om tobak och liknande produkter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen beslutar att avslå den del av förslaget till ny lag om tobak och liknande produkter som avser 6 kap. 1 § 2–5 om ett utvidgat rökförbud för användning av bl.a. elektroniska cigaretter och rökning av örtprodukter.
2. Riksdagen beslutar att anta regeringens förslag till ny lag om tobak och liknande produkter i fråga om 6 kap. 2 § 5 med tillägget att rökning även i fortsättningen ska vara tillåten när servering sker utomhus.
3. Riksdagen beslutar att anta regeringens förslag till ny lag om tobak och liknande produkter i fråga om 5 kap. 13 § om förbud mot självbetjäning med tillägget att självbetjäningsförbudet inte ska gälla för snusprodukter.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna onlinehandel med snusprodukter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen beslutar att anta regeringens förslag till ny lag om tobak och liknande produkter i fråga om 4 kap. med tillägget att marknadsföring av snusprodukter ska undantas från de föreslagna förändringarna.
6. Riksdagen beslutar att avslå den del av förslaget till ny lag om tobak och liknande produkter som avser 5 kap. 14 § 3 om att portionsförpackat snus ska innehålla minst 20 portioner.

Motivering

Tobaksrökning är ett av världens allvarligaste folkhälsoproblem. Det beskrivs av Världshälsoorganisationen som en global epidemi som årligen orsakar ungefär 5,4 miljoner människors död. Tobaksbruk är den ledande påverkningbara dödsorsaken i höginkomstländer och flera studier har visat en betydande koppling mellan tobaksrökning och sjukdom.¹

¹ Källa: Världshälsoorganisationen, WHO.

Det har genomförts beräkningar av de samhällsekonomiska kostnaderna för tobaksrökning. Enligt studiens beräkningar uppgick de totala samhällsekonomiska kostnaderna för rökning till 31,5 miljarder kronor 2015. Hjärt- och kärlsjukdom var den röningsrelaterade sjukdomsgrupp som utgjorde den största andelen av kostnaderna och beräknades till 7,6 miljarder kronor.²

Cancer beräknades generera ungefär lika höga kostnader och svarade för 7,1 miljarder kronor. Den röningsrelaterade sjukdom som enskilt svarade för störst andel av de totala kostnaderna var lungcancer som beräknades uppgå till 3,6 miljarder kronor. Den största kostnadsposten var bortfall i marknadsproduktion följt av sjukvårdskostnaderna. Nio av tio fall av lungcancer är relaterade till tobaksrökning.

I regeringens ANDT-strategi för perioden 2016–2020 ställer sig regeringen bakom målet om ett rökfritt Sverige till 2025.³ Det innebär en utfasning av tobaksrökning i Sverige och målet är att mindre än 5 procent av befolkningen då röker. Det är en nivå som kommer att medföra att rökningen blir ett mindre dominerande folkhälsoproblem.

Mer än varannan rökare avlider till följd av sin tobaksrökning och i genomsnitt förkortar tobaksrökning varje rökares liv med ungefär tio år.⁴ Att minska tobaksrökningen kommer att leda till omfattande positiva effekter på individnivå och för den totala folkhälsan.

En internationell analys som sammanställt 88 genomförda studier med närmare 6 miljoner deltagare visar bl.a. att rökare löper 37 procent högre risk att drabbas av diabetes typ 2. Personer som konsekvent utsätts för passiv rökning löper 22 procent högre risk att drabbas av diabetes typ 2. Ju mer en person röker, desto högre risk.⁵

Den långsiktiga utvecklingen i Sverige är att andelen dagligrökare minskar stadigt över tid och att färre unga börjar röka. Det räcker emellertid inte. Fler konkreta åtgärder krävs för att motverka att människor blir sjuka eller avlider av tobaksrökning, samtidigt som individen själv har ett ansvar för sitt beslut att röka.

En stor brist i den nuvarande och föreslagna tobakslagstiftningen och den gällande ANDT-strategin är emellertid att det inte dras en tydlig skiljelinje mellan tobaksrökning och bruk av snus. Det är viktigt att förstå att tobaksrökning och bruk av snus inte alls går att jämföra med varandra vad avser farlighet och risker för liv och hälsa. Tobaksrökning medverkar till att omkring 12 000 människor i Sverige dör i onödan, varje år.⁶

Ett utvidgat rökförbud

Ett förslag om ett utvidgat rökförbud ska ses mot bakgrund av det stora folkhälsoproblem som tobaksrökning orsakar varje dag i många människors vardag och mot bakgrund av den ambition som finns att med bl.a. förebyggande insatser försöka förbättra den generella folkhälsan i Sverige.

Vi stöder regeringens förslag om ett utvidgat rökförbud som omfattar inhägnade platser avsedda för idrottsutövning, lekplatser som allmänheten har tillträde till, områden utomhus som är avsedda att användas av den som reser med färdmedel i

² Källa: Samhällskostnaden för röningsrelaterad sjuklighet i Sverige, Institutet för Hälso- och Sjukvårdsekonomi (IHE) Rapport 2017:4.

³ Källa: Regeringens ANDT-strategi.

⁴ Källa: Regeringens lagrådsremiss, Lag om tobak och liknande produkter.

⁵ Källa: Publicerad i vetenskapstidningen The Lancet.

⁶ Källa: Socialstyrelsens rapport, Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar.

inrikes kollektivtrafik såsom busshållplatser och perronger, entréer till rökfria lokaler och andra utrymmen som allmänheten har tillträde till.

Vi avvisar däremot regeringens förslag om att utvidga rökförbudet till att omfatta produkter såsom elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare, örtprodukter för rökning och njutningsmedel som till användningssättet motsvarar rökning men som inte innehåller tobak. Dessa produkters farlighet gällande liv och hälsa står inte alls i proportion till tobaksrökningens skadeverkningar.

Vi avvisar även regeringens förslag om att i den nya lagen om tobak och liknande produkter ta bort det undantag i den nuvarande lagstiftningen som innebär att rökning är tillåten när servering sker utomhus. Vi anser inte att det finns tillräckligt tungt vägande skäl att med lagstiftning tvinga restauranger att förbjuda sina gäster att kunna röka vid servering utomhus. Det handlar inte minst om de svårigheter som kan uppstå vad gäller upprätthållandet av ett förbud i en miljö som både är svår att avgränsa och där många – inte sällan berusade – människor vistas samtidigt, vilket också Lagrådet påpekar. Vi ser emellertid gärna fortsatta frivilliga lösningar kring hur restauranger också ska kunna erbjuda sina gäster rökfria miljöer utomhus.

Frågan om ett utvidgat rökförbud måste ses i ett bredare sammanhang. Tobaksrökning är oerhört skadligt. Vi inser vikten av att med bl.a. normer, regler och lagar påverka framför allt framtida generationers beteende avseende tobaksrökning. Vi anser samtidigt att det är stor skillnad mellan ett undantag för rökning vid uteserveringar i jämförelse med lekplatser och inhägnade områden avsedda för idrottsutövning. Barn vistas naturligt hela tiden i och omkring lekplatser och utövar idrott vid idrottsplatser. Däremot är krog- och restaurangmiljöer inte en lika naturlig plats för barn att vistas i. Därutöver ska barn inte befinna sig nattetid i dessa miljöer.

Ett flertal remissinstanser påpekar att det finns betydande gränsdragningsproblem gällande ett utvidgat rökförbud.⁷ Vi delar den uppfattningen. Regeringen behöver beakta och väga in bl.a. Folkhälsomyndigheten, Kammarrätten i Stockholm och Lagrådets synpunkter om att gränsdragningen avseende rökförbud vid entréer till rökfria lokaler samt lekplatser inte är tillräckligt precisa för att kunna genomföras på ett korrekt sätt.

Samtidigt ger en internationell utblick vid handen att rökförbud vid allmänna platser går att genomföra. I New York är exempelvis tobaksrökning förbjuden i flera offentliga miljöer såsom parker och badstränder. Likaledes gäller detta i Los Angeles. I Lettland måste rökare släcka sina cigaretter när de blir tillsagda.

Vi kan även konstatera att efterlevnaden av rökförbudet avseende restauranger i Sverige och förbudet mot att röka i lokaler avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller hälso- och sjukvård normalt respekteras på ett bra sätt. Det finns alltid undantag och när dessa uppstår går det nästan alltid att hantera på ett smidigt sätt.

Lagrådet har därtill framfört synpunkter gällande efterlevnaden av ett utvidgat rökförbud, som vi dock anser minskar betydligt i värde om regeringen följer vårt förslag att bibehålla undantaget med att tillåta rökning vid servering utomhus. Lagrådet anser att där det främst finns risk att det uppstår svårigheter att upprätthålla efterlevnaden av rökförbudet rör situationer som kan uppstå kvälls- och nattetid på gator och trottoarer i närheten av entréer till bl.a. restauranger och krogar.

⁷ Källa: Lagrådets yttrande samt Folkhälsomyndigheten och Kammarrätten i Stockholms remissvar.

Tydlig åtskillnad mellan tobaksrökning och bruk av snus

Det krävs ett tydligt skifte inom nuvarande svensk tobakspolitik. Såväl nu gällande tobakslagstiftning som förslag till ny tobakslagstiftning samt gällande ANDT-strategi gör ingen åtskillnad mellan tobaksrökning och bruk av snus. Detta är inte en rimlig hållning.

Regeringens förslag till ny tobakslag som bl.a. syftar till att försvåra tillgängligheten av snus är obegriplig satt i relation till dels tobaksrökningens skadeverkningar, dels att många tobaksrökare medvetet väljer att försöka sluta röka genom att i stället använda snus som ett sätt att klara avvänjningen av tobaksrökning.

Det råder inga tvivel om att snus inte är en hälsoprodukt. Det är alldeles självklart bäst för den personliga hälsan att avstå från såväl tobaksrökning som bruk av snus. Men det finns inga vetenskapliga belägg för att snus orsakar cancer. I kontrast till detta är däremot nio av tio lungcancerfall relaterade till tobaksrökning.⁸

Sverige har den lägsta tobaksrelaterade dödligheten inom Europeiska unionen. Det beror till stor del på att vi har lägst andel tobaksrökare av alla länder inom Europeiska unionen. Det i sin tur är bl.a. en följd av att de flesta svenskar som brukar tobak föredrar snus framför cigaretter, cigarr, cigarill och pipa. Över 1 miljon svenskar snusar dagligen, drygt 800 000 röker varje dag.

Det är viktigt att se att Sverige samtidigt som vi har lägst andel tobaksrökare inom Europeiska unionen har högst andel personer som har rökt tobak men som har lyckats sluta att röka,⁹ i många fall beroende på att man övergått till att snusa i stället. Norge är ett intressant exempel som stöder tesen att ett ökat bruk av snus samtidigt leder till lägre andel tobaksrökare.¹⁰ Andelen tobaksrökare minskade i Norge från 16 procent 2010 till 6 procent 2017 samtidigt som andelen personer som snusar ökade från 13 procent till 21 procent.

Värna Sveriges bestämmanderätt över snuset

Vi vill tydligt värna Sveriges bestämmanderätt över reglering av snus, det som fastslogs i anslutningsakten i samband med det svenska medlemskapet i Europeiska unionen. Den borgerliga regeringen drev i medlemskapsförhandlingarna igenom ett undantag gällande försäljning av snus i Sverige. Det är nu upp till riksdagen och regeringen att se till att bestämmanderätten över reglering och hantering av snus fortsatt äger rum i Sverige och sker på ett förnuftigt sätt.

Detta måste också få konsekvenser i nästa framtagande av den viktiga ANDT-strategin. Vi anser att det bör framgå såväl i kommande tobakslag som i den kommande ANDT-strategin att det är en väsentlig skillnad i farlighet mellan tobaksrökning och bruk av snus, samt att där så är tillämpligt ersätta begreppet tobaksvaror i lagtexten i den nya tobakslagen med orden ”tobaksvaror avsedda för rökning” eller ”varor avsedda för tobaksrökning”. Det måste i praktisk verklighet och i lagstiftning göras en tydlig åtskillnad mellan tobaksrökning och bruk av snus.

⁸ Källa: Cancerfondsrapporten 2017.

⁹ Källa: Eurobarometer 458, maj 2017.

¹⁰ Källa: Statistik från Norges Helsedirektoratet.

Inget självbetjäningsförbud för snusprodukter

Att undanta ett självbetjäningsförbud för snus kan exempelvis lösas genom att i en ny lag om tobak och liknande produkter i ett tillägg i lagtexten avseende 5 kap. 13 § slå fast att snus ska betraktas som en specialbutik. Eller att förbud mot självbetjäning av tobaksvaror inte gäller specialbutiker och inte heller snusprodukter. Regeringens självbetjäningsförbud innebär att många handlare inte minst på landsbygden tvingas bygga om sina butiker för att kunna flytta snuskylen bakom kassan så att kunderna inte kan plocka sin snusdosa själv. Vad är den stora fördelen för folkhälsan att krångla till det för vanliga människor att handla snus i sin lokala affär?

Försvåra inte onlinehandel av snusprodukter

Det är inte ett rimligt förhållningssätt att försvåra tillgängligheten av snus betraktat utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet av farlighet och risk med att röka tobak jämfört med bruk av snus. Vi vill inte försvåra onlinehandel med snusprodukter som i dag är ett självklart sätt för många konsumenter att handla på.

Tillåt marknadsföring av snusprodukter och ingen detaljstyrning

Vi motsätter oss regeringens förslag att ta bort möjligheterna att marknadsföra tobaksvaror genom kommersiella meddelanden på försäljningsställen vad avser snusprodukter. Däremot stöder vi i övrigt denna begränsning. Det innebär att den föreslagna lydelsen av 4 kap. 2 § lag om tobak och liknande produkter bör inbegripa ett undantag motsvarande det som finns i 14 § andra stycket 3 (kommersiella meddelanden inne på försäljningsställen som inte är påträngande, uppsökande eller uppmanar till bruk av tobak) men begränsat till att endast avse snus. Ett sådant undantag kan antingen införas som en egen punkt eller knyts till den föreslagna punkt 3.

Det påpekande som görs i författningskommentaren till den föreslagna lydelsen av 4 kap. 2 § andra stycket 3 lag om tobak och liknande produkter om att undantaget endast gäller inne på försäljningsställen och därför inte omfattar webbsidor där tobaksvaror säljs förefaller innebära en annan tolkning än nu gällande formulering. Såvitt avser försäljning av snus bör ingen förändring i tillämpning ske i förhållande till nu gällande bestämmelse, vilket bör framgå av utskottets ställningstagande.

Den föreslagna lydelsen av 4 kap. 2 § tredje stycket lag om tobak och liknande produkter bör inte förändras enligt regeringens förslag såvitt avser snus. Det bör av bestämmelsen således framgå att vad avser snus gäller att kommersiella meddelanden inne på försäljningsställen (jfr ovan angående 14 § andra stycket 3 tobakslagen) ska i den omfattning det är möjligt placeras så att de inte är synliga från utsidan av försäljningsstället.

Vi motsätter oss också regeringens förslag att detaljstyra och detaljreglera försäljningen av snus genom att portionsförpackat snus ska innehålla minst 20 portioner. Tillgängligheten av snus ska inte försvåras, inte minst på grund av att många människor tar sig ur ett långvarigt tobaksrökande med hjälp av snus.

Den framåtsyftande inriktningen av tobakspolitiken ska göra en tydlig åtskillnad mellan tobaksrökning och bruk av snus. Den ska göra rimliga avvägningar och bedömningar av risk för liv och hälsa mellan olika tobaksprodukter. Den ska inte likställa produkter avsedda för tobaksrökning med produkter avsedda för bruk av snus.

Socialstyrelsens nationella riktlinjer gällande förebyggande arbete avseende risk för sjukdomar ska vägas in i kommande ANDT-strategin och beaktas vid framtida

justeringar av tobakslagstiftningen. Socialstyrelsens riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor visar att myndigheten bedömer dagligt bruk av snus som betydligt mindre riskfyllt jämfört med tobaksrökning, riskbruk av alkohol, ohälsosam kosthållning och otillräcklig fysisk aktivitet.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Anders W Jonsson (C)